

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه جغرافیا

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا - برنامه ریزی روستایی

عنوان:

چالش های مدیریت نوین روستایی در روستاهای اطراف شهرهای بزرگ
(نمونه موردی: شهرستان شهریار)

استاد راهنما:

دکتر حسن افراخته

استاد مشاور:

مهندس احمد زنگانه

دانشجو:

حجت اله شمیعی

زمستان ۱۳۸۸

تقدیم به:

پدر عزیزم:

او که در سایه مهربان وجودش پاگرفتم و راستای قامتش تکیه گاهم بوده است.

مادر مهربانم:

او که در وسعت پر مهر دامنش فرصت رویش یافتم و صبر و گذشت را به من آموخت.

و همسر من:

به پاس تمام خوبیهایش.

و به:

تمام کسانی که به من شیوه اندیشیدن آموختند.

تقدیر و تشکر :

سپاس بی نهایت آن وجود ازلی و ابدی را که توفیق به انجام رساندن پژوهش حاضر را نصیبم کرد. نگارنده وظیفه خود می داند قبل از هر چیز مراتب سپاس قلبی خود را به استاد فرزانه و گرانقدر، جناب آقای دکتر حسن افراخته که به عنوان استاد راهنما، با صبر و متانت در تمام طول تحقیق با ارشادات و راهنمایی های مدبرانه خود زمینه تدوین این رساله را فراهم نمود، ابراز نماید. و از خداوند سعادت و بهروزی ایشان را خواهانم و آرزوی توفیق بیستر در اعتلای علم و دانش و موفقیت در زندگی اش را دارم. از جناب مهندس زنگانه، استاد مشاور که مشاوره های ایشان گره گشای بسیاری از مشکلات نگارنده در این رساله بود قدر دانی می نمایم.

از دوستان خوبم آقایان فریق میروقشلاق، مهدی احمدی، محمود امیری، مهندس سعید احمدی و ساسان فدایی، که بودن در کنار آنها برایم بسیار باارزش بود، تشکر می کنم و آرزوی موفقیت در تمام مراحل زندگی را برای آنان دارم. همچنین از همسر مهربانم که در تمام مراحل این تحقیق با من همراه بوده اند، و در به انجام رسیدن این تحقیق سهم بسزایی داشته اند کمال قدردانی و تشکر را دارم.

در نهایت از تمام کسانی که به نوعی در روند تکمیل این پژوهش با اینجانب همکاری نموده اند قدردانی نموده و برای یکایک آنها در تمامی مراحل زندگی آرزوی موفقیت روز افزون دارم.

چکیده :

مدیریت روستایی در ایران در گذر از شکل سنتی به نوین همواره با چالش‌ها و فراز و نشیب‌هایی روبرو بوده است. این چالش‌ها در روستاهای اطراف کلانشهرها به خصوص تهران نمود بارزتری یافته است. این پژوهش با توجه به اهمیت مدیریت روستایی در دستیابی به توسعه پایدار روستایی، به بررسی چالش‌های مدیریت روستایی در روستاهای پیرامون شهرها پرداخته است. منطقه مورد مطالعه را شهرستان شهریار تشکیل می‌دهد و کوشش بر آن بوده است با در نظر گرفتن ضوابط علمی دهستان‌هایی به عنوان نمونه انتخاب شود که مصداق کامل روستاهای پیرامون شهرهای بزرگ باشد. بعد از انتخاب دهستان‌ها و روستاهای نمونه، با استفاده از روش کوکران خانوارهای نمونه به طور تصادفی انتخاب شده است. داده‌های مورد نیاز از دو طریق تکمیل پرسشنامه و مصاحبه جمع‌آوری شده است. داده‌های جمع‌آوری شده از روش آمار توصیفی، استنباطی و مطالعه تطبیقی مورد تجزیه تحلیل و نتیجه‌گیری قرار گرفته است. نتیجه نشان داده است که روستاهای پیرامون شهرهای بزرگ با چالش‌های زیر روبرو هستند: به دلیل افزایش سریع جمعیت مدیران کارآمد انتخاب نمی‌شوند. مدیران به روستاها تحمیل می‌شوند و تحت تاثیر عملکرد شهر بزرگ این روستاها از تعدد مراکز تصمیم‌گیری و همچنین دخالت سازمان‌های دولتی رنج می‌برند. حکومت محلی یعنی شوراها و دهیاری‌ها در عمل هیچ قدرتی ندارند و ابزاری برای اعمال مدیریت دولتی هستند.

کلمات کلیدی: چالش‌های مدیریت نوین روستایی، روستاهای پیرامون مادر شهرها، شهرستان

شهریار، مدیریت تحمیلی، تعدد سازمانی.

پیشگفتار:

مدیریت روستایی در ایران از اوایل شکل گیری به گونه های متفاوتی نمود یافته و فرازو نشیب های فراوانی را به لحاظ تشکیلات و زیربنای قانونی داشته است. ولی شکل گیری نهاد شوراها و بعد از آن دهیاری ها به عنوان یک نهاد عمومی غیر دولتی، در مناطق روستایی را بایستی نقطه عطفی در تاریخ مدیریت روستایی کشور دانست. که در صورت هدایت، راهبری و مدیریت صحیح می تواند منشأ خدمات و آثار بسیار مثبت و ارزنده ای در عرصه خدمات رسانی به جامعه روستایی و تحقق توسعه پایدار روستایی باشد.

دهیاری ها زیر نظر شورا فعالیت می کنند و به عنوان بازوی اجرای شوراها در روستا هستند. و با درخواست اهالی از سوی شورا برای مدت چهار سال انتخاب می شوند و به صورت خودکفا، با شخصیت حقوقی مستقل مشغول به کار می شوند (مجموعه قوانین، ۱۳۷۷: ۲۱۰).

تا سال ۱۳۸۵ مجوز تاسیس حدود ۱۷۸۰۰ دهیاری توسط وزارت کشور صادر شده است که اغلب آنها نیز راه اندازی شده اند و رسماً فعالیت های خود را آغاز نموده اند (علیچانی، ۱۳۸۵).

بر این اساس سازمان تحقیق در این پژوهش در پنج فصل تنظیم گردید تا چالش های مدیریت نوین در روستا های شهرستان شهریار مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

در فصل اول به بیان مساله، سوالات تحقیق، فرضیات تحقیق، اهداف و ضرورت تحقیق، پیشینه و روش تحقیق پرداخته شده است.

فصل دوم، به مبانی نظری تحقیق پرداخته است که در چهار قسمت مورد توجه قرار گرفته است. ابتدا به مفهوم و تئوری های مدیریت، سپس عنصر مشارکت بخش سوم مدیریت روستایی و در ادامه نحوه ارتباط کلانشهرها و نواحی پیرامونی مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان این فصل نیز قانون تعاریف محدوده شهر، روستا و شهرک آورده شده است.

در فصل سوم ویژگی ها و ساختار اکولوژیکی طبیعی و انسانی منطقه و روستاهای مورد مطالعه ، تحت عنوان کلیات منطقه بیان گردیده است.

در فصل چهارم ، داده ها و یافته های تحقیق ارائه شده است.

و در فصل پنجم نیز به آزمون فرضیات ، نتیجه گیری از تحقیق و ارائه پیشنهادات پرداخته شده است.

حجت اله

شمیعی

زمستان ۱۳۸۸

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

پیشگفتار

فصل اول / کلیات تحقیق.

- ۱- ۱ طرح و بیان مساله مساله..... ۲
- ۱- ۲- ۱ سوال اصلی تحقیق..... ۷
- ۱- ۳ فرضیات تحقیق..... ۷
- ۱- ۴ ضرورت انجام و اهداف تحقیق..... ۸
- ۱- ۵ روش تحقیق..... ۹
- ۱- ۵- ۱ منطقه مورد مطالعه..... ۱۰
- ۱- ۶ پیشینه تحقیق..... ۱۳

فصل دوم / مبانی نظری.

- ۱- ۲ مقدمه..... ۲۲
- ۲- ۲ مدیریت..... ۲۲
- ۱- ۲- ۲ مفهوم مدیریت..... ۲۳
- ۲- ۲- ۲ طبقه بندی کلی مدیریت..... ۲۴
- ۱- ۲- ۲- ۲ مدیریت عمومی..... ۲۴
- ۲- ۲- ۲- ۲ مدیریت حرفه ای..... ۲۵
- ۲- ۲- ۳ نظریه فرایندی مدیریت، هنری فایول (۱۸۴۱-۱۹۲۵)..... ۲۶
- ۲- ۲- ۴ نظریات نئو کلاسیک (نهضت روابط انسانی)..... ۲۸

- ۵- ۲- ۲ نظریه تصمیم‌گیری و جنبش انسان‌گرایی (نظریات جدید)..... ۲۹
- ۶- ۲- ۲ نظریه عمومی سیستم‌ها..... ۳۰
- ۷- ۲- ۲ نظریه اقتضاء..... ۳۱
- ۸- ۲- ۲ مدیریت نوین..... ۳۳
- ۱- ۸- ۲- ۲ ویژگی‌های مدیریت نوین..... ۳۴
- ۳- ۲- ۲ مشارکت..... ۳۵
- ۱- ۳- ۲ مشارکت اجتماعی..... ۳۷
- ۲- ۳- ۲ مشارکت واقعی..... ۳۷
- ۳- ۳- ۲ مدیریت مشارکتی..... ۳۸
- ۴- ۲- ۲ مدیریت روستایی..... ۴۰
- ۱- ۴- ۲ اهداف مدیریت روستایی..... ۴۱
- ۲- ۴- ۲ عوامل اصلی در مدیریت روستایی..... ۴۱
- ۵- ۲- ۲ کلانشهرها و نواحی پیرامونی..... ۴۳
- ۵- ۲- ۲ محدوده و حریم شهر..... ۴۵
- ۷- ۲- ۲ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۵۱

فصل سوم / کلیات منطقه مورد مطالعه.

- ۱- ۳- ۱ موقعیت جغرافیایی استان..... ۵۴
- ۲- ۳- ۱ موقعیت ریاضی و نسبی شهرستان شهریار..... ۵۵
- ۳- ۳- ۱ توپوگرافی منطقه..... ۵۸
- ۴- ۳- ۱ اقلیم..... ۶۰

۶۰.....	۱- ۴- ۳- دما.....
۶۲.....	۲- ۴- ۳- بارش.....
۶۴.....	۳- ۴- ۳- رطوبت (نم نسبی).....
۶۵.....	۴- ۴- ۳- یخبندان.....
۶۶.....	۵- ۴- ۳- باد.....
۶۶.....	۵- ۳- منابع آب.....
۶۶.....	۱- ۵- ۳- آب های سطحی.....
۶۸.....	۲- ۵- ۳- آبهای زیرمینی.....
۷۰.....	۶- ۳- خاک منطقه.....
۷۱.....	۷- ۳- پوشش گیاهی منطقه.....
۷۲.....	۸- ۳- دسترسی ها و راههای ارتباطی.....
۷۳.....	۹- ۳- پراکندگی سکونتگاههای روستایی در منطقه مورد مطالعه.....
۷۵.....	۱۰- ۳- ویژگی های جمعیتی منطقه.....
۷۷.....	۱۱- ۳- موقعیت اقتصادی.....
۸۰.....	۱۲- ۳- تأثیر فعالیتهای صنعتی و شهری کلان شهر تهران بر زندگی روستایی.....
۸۳.....	۱۳- ۳- جمع بندی.....

فصل چهارم / ارائه داده های تحقیق

۸۹.....	۱- ۴- مقدمه.....
۹۰.....	۲- ۴- مشخصه های جمعیتی پلسخ دهندگان.....
۹۸.....	۳- ۴- نظر مردم در رابطه با مدیریت روستایی.....
۱۱۹.....	۴- ۴- نظر مدیران اجرایی در رابطه با مدیریت روستایی.....

فصل پنجم/آزمون فرضیات، نتیجه گیری و پیشنهادها.

آزمون فرض.....	۱۲۵
آزمون فرضیه ۱.....	۱۲۹
آزمون فرضیه ۲.....	۱۳۰
آزمون فرضیه ۳.....	۱۳۱
جمع بندی و نتیجه گیری پایانی.....	۱۳۳
پیشنهادها.....	۱۳۸
منابع و مآخذ.....	۱۴۱
ضمیمه.....	۱۵۱

فهرست نقشه ها

نقشه شماره ۱ - ۳ : موقعیت و تقسیمات سیاسی استان تهران.....	۵۴
نقشه شماره ۲ - ۳ : موقعیت شهرستان شهریار در استان تهران.....	۵۶
نقشه شماره ۳ - ۳ : موقعیت دهستان های مورد مطالعه در شهرستان شهریار	۵۷
نقشه شماره ۴ - ۳ : پراکندگی سکونتگاه ها ، مراکز صنعتی و نظامی	۵۸

فهرست جداول

جدول شماره ۱-۲: ویژگی های روند دوگانه "علم مدیریت" و "انسان گرایی".....	۳۰
جدول شماره ۲-۲: سیر تکاملی تئوری معاصر سازمان.....	۳۵
جدول شماره ۱-۳: متوسط درجه حرارت روزانه.....	۶۱
جدول شماره ۲-۳ میانگین بارندگی ماهیانه.....	۶۳

- جدول شماره ۳-۳: میانگین رطوبت نسبی ماهیانه..... ۶۵
- جدول شماره ۳-۴: میانگین آبدهی رودخانه های منطقه در سال ۱۳۷۵..... ۶۸
- جدول شماره ۳-۵: جمعیت شهرستان شهریار طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۳۵..... ۷۶
- جدول شماره ۳-۶: جمعیت خانوارهای معمولی شهرستان شهریار و استان تهران برحسب نقاط شهری و روستایی..... ۷۶
- جدول (۳-۷): جمعیت روستاهای مورد مطالعه در طول سال های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵..... ۷۷
- جدول شماره ۳-۸: وضع فعالیت جمعیت ۱۰ساله و بیشتر در شهرستان شهریار و استان تهران..... ۸۰
- جدول شماره ۴-۱: جدول شماره ۵-۴ بومی یا مهاجر بودن پاسخ دهندگان..... ۹۱
- جدول شماره ۴-۲: طبقه بندی سنی پاسخ دهندگان..... ۹۲
- جدول شماره ۴-۳: علت مهاجرت پاسخ دهندگانی که مهاجر هستند..... ۹۳
- جدول شماره ۴-۴: محل اولیه پاسخ دهندگانی که مهاجر هستند..... ۹۴
- جدول شماره ۴-۵: سابقه سکونت پاسخ دهندگان در روستا(به سال)..... ۹۵
- جدول شماره ۴-۶: طبقه بندی سطح سواد پاسخ دهندگان..... ۹۶
- جدول شماره ۴-۷: طبقه بندی شغل پاسخ دهندگان..... ۹۷
- جدول شماره ۴-۸: طبقه بندی قومی پاسخ دهندگان..... ۹۷
- جدول شماره ۴-۹: مشکلات کنونی روستا از دید مردم..... ۱۰۰
- جدول شماره ۴-۱۰: علت مشکلات روستا از دید مردم..... ۱۰۶
- جدول شماره ۴-۱۱: راه حل های پیشنهادی مردم جهت رفع معضل مدیریتی روستا..... ۱۰۹
- جدول شماره ۴-۱۲: ادعا: شوراها از قدرت و اختیارات کافی برای حل مشکلات برخوردارند..... ۱۱۱
- جدول شماره ۴-۱۳: ادعای: مدیران روستایی از تجهیزات لازم برای حل مشکلات برخوردارند..... ۱۱۳

- جدول شماره ۱۴-۴ : ادعا : نحوه انتخاب شوراهای صحیح بوده است.....۱۱۵
- جدول شماره ۱۵-۴: ادعا : شوراهای قدرت تصمیم گیری مستقل دارند.....۱۱۶
- جدول شماره ۱۶-۴: ادعا : مقامات مافوق در کار شوراهای دخالت غیر منطقی ندارند.....۱۱۸
- جدول شماره ۱۷-۴: مشکلات کنونی، در حوزه مدیریتی از دید مدیران اجرایی روستایی.....۱۲۰

فهرست نمودارها

- نمودار شماره ۱ - ۳ : متوسط درجه حرارت روزانه.....۶۱
- نمودار شماره ۲ - ۳: میانگین بارندگی ماهیانه در منطقه در یک دوره ۲۰ ساله.....۶۳
- نمودار شماره ۳ - ۳: میانگین رطوبت نسبی ماهیانه.....۶۵
- نمودار شماره ۱ - ۴ : وضعیت بومی یا مهاجر بودن پاسخ دهندگان.....۹۱
- نمودار شماره ۲ - ۴ : طبقه بندی سنی پاسخ دهندگان.....۹۲
- نمودار شماره ۳ - ۴ : علت مهاجرت پاسخ دهندگانی که مهاجر هستند.....۹۳
- نمودار شماره ۴ - ۴ : محل اولیه پاسخ دهندگانی که مهاجر هستند.....۹۴
- نمودار شماره ۵ - ۴ : سابقه سکونت پاسخ دهندگان در روستا(به سال).....۹۵
- نمودار شماره ۶ - ۴ : طبقه بندی سطح سواد پاسخ دهندگان.....۹۶
- نمودار شماره ۷ - ۴ : طبقه بندی شغل پاسخ دهندگان.....۹۷
- نمودار شماره ۸ - ۴ : طبقه بندی قومی پاسخ دهندگان.....۹۸
- نمودار شماره ۹ - ۴ : مشکلات کنونی روستا از دید مردم.....۱۰۱
- نمودار شماره ۱۰ - ۴ : علت مشکلات روستا از دید مردم.....۱۰۶
- نمودار شماره ۱۱ - ۴ : راه حل ها پیشنهادی مردم جهت رفع معضل مدیریت روستا.....۱۰۹
- نمودار شماره ۱۲-۴ : مشکلات کنونی در حوزه مدیریتی از دید مدیران اجرایی.....۱۲۰

فصل اول

کلیات تحقیق

۱- ۱ طرح و بیان مساله:

شاید یکی از مهمترین فعالیتهای بشر در زندگی امروز را بتوان مدیریت دانست. در عصر حاضر به مدد این فعالیت است که مأموریتها و اهداف سازمانها تحقق مییابد، از منابع و امکانات موجود بهره برداری می شود و توانایی و استعداد انسان از قوه به فعل در می آید. مدیریت فرایند به کارگیری موثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی است که برای دستیابی به اهداف سازمانی مورد قبول صورت می گیرد.

روستا به عنوان کوچکترین واحد تشکیلاتی و اجتماعی در ایران محسوب می شود بدیهی است که این واحد اجتماعی به لحاظ وجود مناسبات اجتماعی و اقتصادی نمی تواند از تشکیلات سازمان مدیریتی بی نیاز باشد. (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴: ۳۹-۲۱).

نقش و جایگاه روستاها در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیتی، بیکاری، مهاجرت، حاشیه نشینی شهری و غیره موجب توجه به روستاها و جوامع روستایی و حتی تقدم آن به جوامع شهری گردیده است (از کیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۱۹). بخش مهم تولیدات اساسی (مواد غذایی، مواد اولیه صنعتی) جامعه به وسیله این گروه انجام می شود ولی با این حال این جمعیت کمتر از آثار توسعه بهره مند شده اند و از سطح رفاه پایین و درجه فقر بالاتری برخوردارند و سطح بهره وری نیروی کار و منابع تولید بسیار نازل و سطح بیکاری بسیار بالاست و وضعیت نامطلوب این بخش از جامعه بر سایر بخش های جامعه و مناطق دیگر اثر نامطلوب می گذارد (جمعه پور، ۱۳۸۴: ۶۰-۵۹).

لذا با توجه به این که جوامع روستایی باید رابطه اندامواره با طبیعت و مجموعه های روستایی و شهری همجوار خود داشته باشد، نیل به این رابطه اندامواره و همبستگی با سایر واحدهای ناحیه

که با هم منافع مشترکی دارند، الزاماتی دارد، روستا به عنوان کوچکترین واحد زیستی در تقسیمات کشوری، نیازمند استقرار مناسب در چرخه توسعه کشور و تشخیص هر چه بهتر و دقیق تر اهداف کلان اجتماعی و اقتصادی پیش بینی شده در طرح های فرا دست توسعه می باشد. بدین منظور و مطابق با اهداف مذکور با اقداماتی که می توان در توسعه هماهنگ و موزون فعالیت های کشاورزی، صنعتی و خدماتی از طریق توزیع مناسب جمعیت و استقرار بهینه خدمات در روستا و در نهایت توسعه روستا و منطقه موثر باشد، نیاز به حضور مدیریت محلی احساس که برای تمشیت امور و برنامه ای با چارچوب مشخص که به بررسی و شناسایی مشکلات روستا و رفع آنها با اتخاذ بهترین راه حل ممکن پردازد، ضروری به نظر می رسد (دربان آستانه و اکبری، ۱۳۸۳: ۲۶).

با نگاهی به سیر تحول مدیریت روستایی در ایران می توان دریافت که در رابطه با مدیریت جوامع روستایی همواره وجود مدیری منطبق با نیازها و شرایط متنوع جوامع روستایی احساس می شده و کسی را می طلبیده است که از بطن جامعه برخاسته و رهبری جوامع روستایی را در اختیار گیرد، تا همه افراد تحت مدیریت وی در نیل به اهداف اصلی خود، یعنی توسعه و تامین امنیت خاطر، گام بردارند. چنین مدیری از دوران بسیار قدیم با نام های "دیپیک"، "دهبان"، "رئیس ده" و "کدخدا" همواره در ده حضور داشته است، اما اصلاحات رژیم گذشته با حذف کدخدا از مدیریت ده، اوضاع اجتماعی و اقتصادی ده را به هم ریخت و پس از آن هیچ یک از نهادهای مدیریتی نتوانستند جای خالی کدخدا را پر کنند و جامعیت مسائل روستا را عینیت بخشد (حسینی ابری، ۱۳۸۰: ۱)، تا این که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، طبق اصل یک صدم قانون اساسی مصوب ۲۸ مرداد ماه سال ۱۳۵۸ مجلس خبرگان، مدیریت امور روستاها به شوراها واگذار شد (اداره کل تدوین قوانین و مقررات، ۱۳۸۴: ۱۹).

بنابراین مجلس شورای اسلامی، در جهت فراهم کردن زمینه اجرا و پیاده سازی شوراهای اسلامی روستایی که در قانون اساسی معین شده بود، قانون "تشکیلات شوراهای اسلامی کشوری" را در سال ۱۳۶۱ و قانون انتخابات آن را در سال ۱۳۶۵ به تصویب رساند و به منظور ایجاد هماهنگی بیشتر در کار شوراهای اسلامی روستایی امور این شوراها به طور کلی به جهاد سازندگی واگذار شد و این نهاد با تشکیل یک واحد درون سازمانی به نام "مرکز هماهنگی شوراهای اسلامی روستایی" اقدام به آماده سازی طرح پیشنهادی خود در باره قانون شوراهای اسلامی روستایی و آیین نامه اجرایی آن کرد، به طوری که تا پایان سال ۱۳۷۱ این نهاد مردمی در بیش از ۳۴۰۰۰ روستای کشور تشکیل گردید که علاوه بر به عهده گرفتن مدیریت روستایی، به عنوان بارزترین نمونه مشارکت مردم و موثرترین عامل حضور مردم در صحنه های انقلاب می باشد (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۷۵: ۳).

همچنین با تصویب قانون مربوط به "تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی" توسط مجلس شورای اسلامی و با برگزاری اولین دوره انتخابات شورای اسلامی توسط وزارت کشور در سال ۱۳۷۷ و دومین دوره آن در سال ۱۳۸۱، زمینه های حضور هر چه بیشتر شوراها در سراسر کشور در مدیریت روستایی فراهم گردید (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۲۰ - ۲۱۷) و در مورخه ۱۳۷۷/۴/۱۴ طی ماده واحده - مصوب مجلس شورای اسلامی - به وزارت کشور اجازه داده شد که به منظور اداره امور روستاها، سازمانی به نام دهیاری، با توجه به موقعیت و با درخواست اهالی و به صورت خودکفا و با شخصیت حقوقی مستقل در این روستاها تاسیس نماید (معاونت امور دهیاری ها دفتر طرح و برنامه، ۱۳۸۳: ۷۰). در همین راستا در اجرای تبصره ۲ قانون تاسیس دهیاری های خودکفا در روستاهای کشور، با تصویب "اساسنامه تشکیلات و سازمان دهیاری ها" توسط هیات وزیران در اسفند ۱۳۸۰ سازمان دهیاری ها تاسیس گردید. همچنین طبق ماده ۱۰ - مصوبه هیات وزیران

– ۱۳۸۰/۱۱/۲۱ وظایف تفصیلی دهیار و دهیاری ها در ۴۸ بند جهت اداره و توسعه پایدار روستا بر اساس قانون شوراها و با رعایت قوانین و مقررات مربوط تدوین شد و اداره امور روستاها به دهیاری ها محول گردید. بر مبنای این مصوبه دهیاران موظف شدند در چارچوب آن به اداره امور روستای تحت مدیریت خود بپردازند(دربان آستانه و اکبری، ۱۳۸۳: ۳-۲).

مدیریت روستایی در ایران طی چند دهه گذشته و شاید در یک صد سال اخیر در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی یکی از مهمترین و حساس ترین معضل و چالش برنامه ریزان و متخصصین بوده است. این مساله همان قدر که در هر یک از ابعادش اهمیت فوق العاده ای دارد، برای روستا و روستائیان که به گفته لمتون اساس حیات اجتماعی ایران بر ان استوار است بوده است، حائز اهمیت می باشد. (قدیری معصوم و ریاحی، ۱۳۸۳: ۱۹۸ - ۱۷۷).

تثبیت موقعیت سیاسی کشور بعد از بحران سیاسی و کودتای ۱۳۳۲ و تحکیم موقعیت مرکزی تهران به عنوان بزرگترین مادر شهر کشوری و کانون تمرکز سرمایه گذاری های دولتی و خصوصی از طریق توسعه نقش خدماتی تهران و تبدیل محور تهران- کرج به بزرگترین قطب صنعتی بخش خصوصی، تحرک بی سابقه ای در تهران و کرج و به تبعیت از آن در برخی روستاهای دیگر به وجود آورد(رهنمایی، ۱۳۶۹: ۵۳ - ۲۴).

در سالهای اخیر رشد کلان شهر تهران به پیرامون خود فرصت رشد داده است و گاهی این شهرها تا آنجا گسترش یافته اند که روستاها را در حصار خود گرفته اند. تا جایی که می توان گفت الگوی بین سکونتگاههای روستایی اطراف تهران با کلانشهر تهران، با دیگر الگوهای مناسبات شهر و روستا که در دیگر نقاط کشور حاکم است، کاملاً تفاوت دارد. به علت دخالت عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی - اداری در رابطه شهر و روستا این روابط بسیار متنوع بوده و وجود کلان شهری مانند تهران نیز عوامل فوق را تشدید می کنند و این الگو را به سادگی نمی

توان با الگوهای حاکم در دیگر نقاط کشور مقایسه کرد. نواحی اطراف تهران آزمایشگاه جالبی از نوع خاصی از روابط شهر و روستا است. در این ناحیه به دلیل فاصله نزدیک شهر و روستا و قرار داشتن کلانشهر تهران در یک طرف رابطه، رابطه و مناسبات بین شهر و روستا در این فضای جغرافیایی، بسیار عمیق است (رضوانی، ۱۳۸۱: ۹۴ - ۸۱).

شهرستان شهریار نیز با ۱۳۲۹ کیلومتر مربع وسعت به لحاظ نزدیکی به کلان شهر تهران و پایتخت سیاسی کشور و نزدیکی به فرودگاه های بین المللی و ... دارای ویژگی های منحصر به فردی است که آن را از سایر شهرستان های استان متمایز می سازد. در کنار آن با توجه به قابلیت های مهم با چالش ها و بحرانهایی نیز روبرو می باشد که مهمترین آن مهاجرت و رشد جمعیت است. البته ناگفته پیداست، که منشاء این بحرانها را باید در کلانشهر تهران جستجو کرد. شهرستان شهریار یکی از مراکز ثقل استان تهران از لحاظ کانون های جمعیتی شهری - شهرکها، روستاها را در اطراف خود شکل داده و در عین حال با توسعه این شهرستان، آبادیها و روستاهای زیادی در این شهرستان تبدیل به شهر شده اند. این شهرستان به عنوان یکی از سرریزهای جمعیتی شهر تهران عمل می کند و با معضل مهاجرت بی رویه و رشد بالای جمعیت روبروست. رشد ۸ درصدی جمعیت شهرستان به عنوان یک معضل اجتماعی مطرح است. طی سال های ۱۳۶۵-۷۵ خورشیدی حدود ۳۰۰ هزار نفر مهاجر به شهرستان شهریار وارد شده اند. بدین ترتیب علاوه بر افزایش روزافزون جمعیت، تضادهای قومی - فرهنگی نیز در مقیاسی وسیع، بر تضادهای اجتماعی موجود افزوده است. به جزء تحول و گسترش فضایی شهر تهران؛ تحول فضایی برون شهری نیز در تبعیت از توسعه و گسترش ناموزون شهر، ضرورت نگرش به دگرگونی های فضایی را ایجاب می کند.

همچنین همسایگی این روستاها با کلان شهر تهران باعث دگرگونی در روند تحولات جمعیتی آنها می شود. مهاجر پذیری روستاها پدیده ای نوین بوده است و بیشتر در نیم قرن اخیر نواحی

روستایی اطراف کلان شهر تهران و همچنین روستاهایی که دارای جاذبه گردشگری، آن را تجربه کرده اند. این پدیده تهدیدها و فرصت هایی را برای روستاها فراهم می کند. افزایش سطح درآمد روستاییان، اشتغال و سرمایه گذاری در بخش مسکن روستایی از جمله فرصت های ممکن آن است. تهدیدهای این پدیده شامل رقابت در بخش مسکن و تغییر در ترکیب جوامع روستایی می باشد (رضوانی، ۱۳۸۱: ۹۴ - ۸۱).

پر واضح است، فرصت ها و تهدیدهایی را که از همسایگی این روستاها با کلانشهر تهران ناشی می شود، نظام مدیریتی این روستاها را نیز تحت تاثیر قرار داده و تحولات خاصی در روستاها و در نتیجه در نظام مدیریتی آنها به وجود آورده است، که مدیریت روستایی را با چالش های جدیدی روبرو کرده است. شناخت این چالش ها و مشکلات خود اقدام اساسی در جهت حل معضل مدیریتی این روستاها است.

۲- ۱ سوال اصلی:

پرسش اساسی تحقیق حاضر آن است که چالش های موجود در برابر مدیریت نوین روستایی (شوراها و دهیاری ها) را مورد بررسی قرار دهد و عوامل و عواقب آن را در جامعه روستایی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در این راستا فرضیه های به شرح زیر مطرح می گردد:

۳- ۱ فرضیات تحقیق:

- ۱- مدیریت روستاهای پیرامون کلانشهرها با چالش ناشی از افزایش و تغییر سریع جمعیت (مدیریت ناکارآمد) روبرو هستند.
- ۲- روستاهای پیرامون کلانشهر تهران با چالش ناشی از عملکرد کلانشهر (انتقال کاربری های مزاحم زیست، محیطی به نقاط پیرامونی) روبرو هستند.
- ۳- مدیریت روستاهای پیرامون کلانشهرها قادر به جلب مشارکت مردمی نمی باشند.